Európa lényege: Szókratész szelleme és Krisztus szeretete

Mi is volt a Szabad Európa Rádió? - kérdi Skultéty Csaba legújabb kötetének címében, amely a Helikon Kiadónál jelent meg Budapesten. A szerzőt különösebben nem kell bemutatnunk olvasóinknak, hiszen oldalainkon cikkeivel találkozhatott az olvasó, aki tudhatja, hogy Nagykaposon született, keresztapja Mécs László költő volt, a késmárki német gimnáziumba járt, majd Szovjet elhurcoltságból megszökik, hivatalos megbizásokat kap a csehszlovák magyar lakosságcsere ügyében, így pozsopnyban szemtanúja az embertelen csehszlovákiai kitelepítésnek, majd a Szabad Európa Rádió (SzER) munkatársa lesz, miután a Sorbonne-on elvégezte a nemzetközi jogot. Földije, a szintén Nagykaposon született jogász, Herczeg Géza (1928-2010), az Magyar Tudományos Akadénia tagja, aki jelentős kutatásokat végzett a nemzeti kisebbségek területén, mondja neki fehér asztal mellett: „Tudod egész életemet a nemzetközi jognak szenteltem. Most jöttem rá, hogy az nem létezik!"

Harminchárom éven át szolgálta a szabad tájékoztatást. „Ennek első harmadában a hírosztály tagja voltam, majd húsz esztendőn át Ambrus Márton néven nemzetközi politikai szerkesztő, kommentátor." De ez azzal járt, hogy „emberi számítás szerint soha nem térhet vissza hazájába."

Néhány hónappal ezelőtt kerestem föl budai lakásában és szokásunk szerint megbeszéltük a világ dolgait és faggattam a SzER múltjáróül, szerepéről, hiszen ez a rádió volt fő hírforrásom annak dicstelen megszűnéséig. Sőt felvételiztem is a budapesti stúdióban, de ebből már nem lehetett semmi. Csaba vidám történeteket kezdett mesélni életének *szabadeurópás* idejéből. Miután jókat kacagtunk az egyes történeteken, buzdítottam, írja ezeket le, nehogy az enyészet martalékai legyenek. - No, adtál egy feladatot! - mondta. - Jegyzetelni fogok, ha eszembe jut valami! Majd egy érdekes történet került elő. A Kennedy-gyilkosság 1963-ban. Csaba elmondta, akkor éppen ő volt ügyeletes. A rádiósok versenyeztek, hogy „ki kinek fog meghalni". Vagyis, ki lesz ügyeletes, amikor valamelyik nagy politikus, vagy személyiség távozik az élők sorából. John F. Kennedy tehát „Csabának halt meg". Így kerültem vele kapcsolatba anélkül, hogy ezt tudhattam volna. Ugyanis aznap este besztercebányai családi házunkban ültünk a nagyszobában. Én a szokásos helyemen a fotelban a rádió mellett. Késő őszi este volt, már alkonyodott. November 22-ét írtunk és apám megkért, keressem meg a rövid hullámon a SzER-t, mert megérzése szerint, valami fontos dolog történt a világban. Számomra ez gyerekjáték volt, hiszen ez az adó a 13, 16, 19, 25, 31 és 49-es rövidhullámon sugárzott. Ráhangoltam a rádiót. Alig telt el néhány perc, a műsort megszakították. Bejelentették, az amerikai elnök merénylet áldozata lett, majd kisvártatva halálhírét is közölték. Ezután komolyzenét sugárzott az adó. Végigszaladtam az összes elérhető hullámhosszon és rádióadón, hogy ellenőrizzem, mindenütt bejelentik-e. Egyedül a csehszlovák rádió volt kivétel. Adói nem szakították meg a műsort.

Most kezembe veszem a kötetet és az általa mesélt történeteket olvasom. Persze a szerző célja nem az olcsó mulattatás, hanem saját tapasztalatai és emlékei alapján kívánja bemutatni az adót és kollégáit, de a személyiségeket, akikkel alkalma volt találkozni. Egyikük, Salvador de Madariaga spanyol író és diplomata mondását tette meg mottóvá, melyet ismertetőm címévé választottam.

Amikor emigrált, Franciaország biztató arcát mutatta. Hatalmas plakátokon a reimsi katedrális angyala mosolygott. „Mosolyogjunk, legyünk barátságosak egymáshoz! Nem kerül semmibe, de könnyebb lesz az életünk." Diákként végigutazza Nyugat-Európát, részt vesz számos konferencián, de „korgó gyomorral, mert vendéglátóinknak olykor eszébe sem jutott, hogy útiköltségünk és szállás díjunk megtérítése még nem elegendő a létünk biztosításához." Majd felveszik a rádióhoz. Ő nem tesz érte semmit, de vannak befolyásos ismerősei, akik tudta nélkül ajánlják. Előleget kap, utazhat Münchenbe. Hatvan éve, 1951 augusztusában érkezik a Bajor fővárosba. Eleinte begyakorolták a munkát, majd két hétig „teljes üzemben úgy folyt a munka, mintha kimenne az éterbe. (...) Az adótornyok bekapcsolását szinte észre sem vettük." 1951. október 6-án megszólalt egy szabad magyar adó a rövidhullámon. Történelmi pillanat! A csehszlovákok előzték meg a magyar adást, majd a lengyelek követték. „Emlékszem Indig Ottó szavaira, hogy jól dolgozzunk a kommunizmus ellen, de ne túlságosan jól, mert akkor elveszítjük állásunkat." És jöttek az elkerülhetetlen bakik. Az első karácsony. „Éjfél előtt Dessewffy Gyula [gróf, ellenálló, igazgató-főszerkesztő] bejött, kezében pálinkásüveggel, köszönteni a két-három magyar szolgálattevőt. Ezt többé egyetlen főnök sem cselekedte." A magyar rádiók történetében a müncheni adó vezette be elsőnek az óránkénti híradás gyakorlatát...

A szakmát menet közben kellett megtanulniuk. László István hírfőnök elemezte az elhangzott szövegeket és értékelte azokat. A Rákosi korszakban a török nagykövet szerette a színházat, ám mivel nem tudott magyarul, elsősorban operetteket látogatott. Majd havonta művészeknek fogadásokat adott. Az ÁVÓ persze kíváncsi volt, miről volt szó ezeken a rendezvényeken. László kiadta az ukázt: „Gyehekek, ezeket a hiheket többször is játsszátok! Meht a diktatuhával szemben kik mindig az első ellenállók? A művészek, a színészek, az újságíhók és a kuhvák."

De a legfontosabb az volt, hogy a szerkesztők szabadon dolgozhattak. „Utólag szinte megdöbbent, hogy egy hírszerkesztő milyen függetlenséggel és hatáskörrel rendelkezett. A döntő a mindenkori ítélőképessége volt. Kialakultak bizonyos irányelvek, később a Central News időnként hírsorrendeket is javasolt, de semmi nem volt kötelező." Ez sugárzott kimondhatatlanul a SzER hullámhosszain és a hallgató hiteles adóként tartotta számon. Később kiderült, ez így is volt. Amikor a rendszerváltást megelőzően Pozsgay Imre munkatársaival kerültem kapcsolatba, megerősítették, „up to date" tájé-

kozottsággal rendelkezem. Ez ennek az adónak köszönhető. Ennek van azonban „mérhető" eredménye is. A 60-as évek elején valamennyi nemzeti osztály egynapi híradását értékelték. „Az eredmény a magyar adásokat helyezte az első helyre, méghozzá toronymagasan." Hírolvasók, gépírónők, munkatársak. Jó, hogy feljegyezte nevüket, mert máskülönben nem tartanánk számon a sok „névtelen" munkatársat, akiknek szintén fontos szerep jutott abban, hogy a sugárzott műsor színvonalas, korrekt legyen.

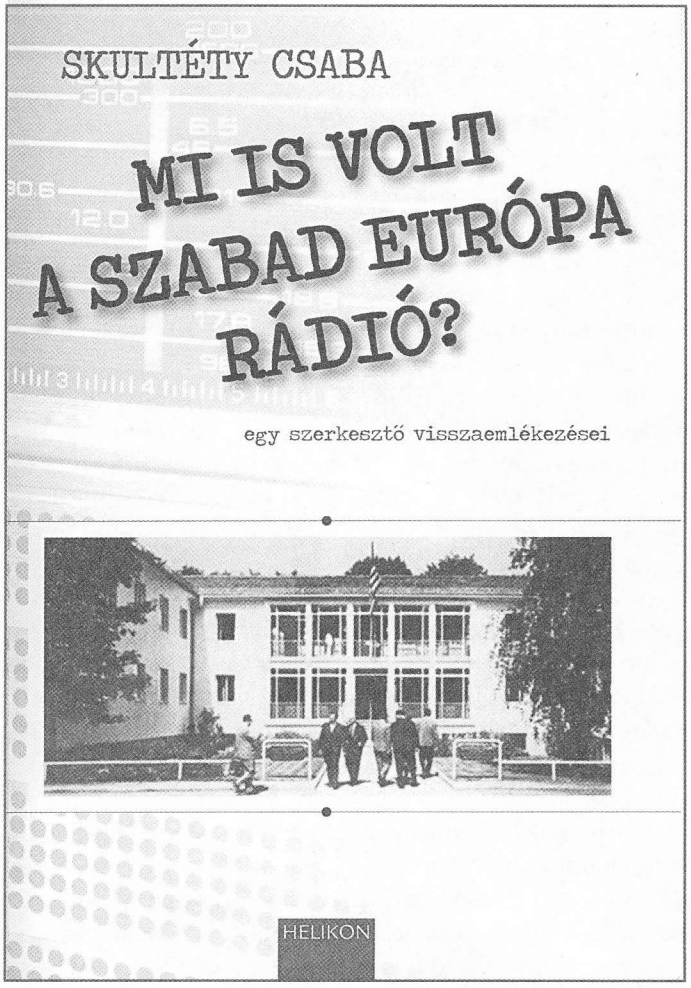
Márai Sándorral kapcsolatos megjegyzése okkal ironikus, mert remekül jellemzi: „örökké írni vágyó, annak gondolataiban égő, emberi érintkezésben pillanatnyi szeszélye szerint cselekvő". Csaba édesapja az író papája, Grosschmid Géza padtársa volt a kassai gimnáziumban. „Géza bácsi bejáratos volt hozzánk Nagykaposon..." Egyszer anyja szolt apjának: „Írd már meg Gézának, milyen jó a fiának az új könyve."

Híres munkatársa volt a rádiónak Mikes Imre, aki Gallicusként a Reflektort vezette. Ellenérzéssel hallgattam gondolatait, mert azok a saját felfogásom szerint, meghaladták a jóizlés határát. A rendszerváltás után Fónod Zoltánnal kellett vitatkoznom, mert ő Gallicust Máraival azonosította. Fábián Károly így jellemezte: „Ebben a rádióban csak egy keresztény van, és az is zsidó!" Mikes családjában is szó esett a magyarság világháború utáni meghurcoltatásáról. Amerikai iskolába járó fiainak elmondta Krisztus megfeszíttetésének történetét. A nagyobbik fiú értetlenül fordult az apjához: „De apuka, miért csinálták ezt a csehek?"

Az adás megindulása után, a kommunista blokkban zavaróállomásokat telepítettek, ami nagyobb összegeket emésztett föl, mint a SzER költségvetése. De a magyar adást egy idő után már nem zavarták. A többit igen. Felejthetetlen emlék számomra, hogy valamikor a 60-as évek elején, a Balatonra utazva, a Déli pályaudvaron várakozó szerelvény szinte minden ablakából táskarádió szólt és Cseke László Délutáni randevúját sugározta. Ilyesmi Csehszlovákiában elképzelhetetlen volt. A szerkesztők megkapták a Kossuth Rádió minden híradását. A hírek további fontos forrása volt a turistákkal és menekültekkel való beszélgetés. Három angyalföldi vagány úgy menekült nyugatra, hogy ketten ÁVÓ-s ruhát öltöttek és a harmadikat, mint rabot kísérték. Folytatni lehetne az ismertetést az 54-es futbal világbajnoksággal, vagy az 56-os forradalommal. Ez Csabát Párizsban érte. A francia lapok október 24-én vastag betűs főcímmel jelentették: „Forradalom Magyarországon." A felemelően szép lázas, sok reményre okot adó napok után, azonban jön november 4-e. A világ kormányainak állásfoglalásai ellenére tudják, „Magyarország elveszett." Majd jön a menekültáradat, a világ szimpátiája a magyaroké, de nem történik semmi érdemleges. Mégis: „A magyar forradalom visszhangja, hatása Nyugaton: történelmi mérföldkő. A világ másképp lát bennünket, mint 1956 előtt.

1963-ban a tágabb szerkesztőségbe került. Nemzetközi politikai szerkesztő és kommentátorként dolgozott. Ekkor vette föl az Ambrus Márton nevet.

Megemlékezik kollégáiról is, rövid jellemzéseket nyújtva róluk. Egyikük, Borsányi Julián külön is érdekes számunkra, hiszen ő foglalta össze korrekt módon mindazt, amit Kassa bombázásáról tudni lehetett. „A volt magyar vezérkari tiszt a katonai kérdéseken túl a legújabb technikai ügyekben ugyanúgy otthonos." De volt más érdeme is. Ő teremtette meg az alkalmazotti érdekképviseletet. Így a rádió az elbocsátások miatt egy sor pert vesztett. Az egyik tárgyaláson az amerikai személyzeti főnök látva vereségét, Borsányira borította az asztalt. De egyből észbe kapott: „Legközelebb maga borítja rám!"

Csaba, aki „egyszemélyes maffiaként" Kárpátalja ügyét szolgálta, nem mehet el a nemzetiségi kérdés mellett szó nélkül. „A román osztályon - akárcsak a csehszlovákoknál a szlovákon - a nemzetiségi kérdésben európai hanggal alig lehetett találkozni."

A kötet végén megírja leplezetlen véleményét Kasza Lászlóról és a buddhista Ribánszky Lászlóról. Az utóbbiból az ő beavatkozására nem lett a Magyar Televízió elnöke.

Egy korszak és egy fontos rádióadó tanúja ez a könyv, mely nélkül szegényebben lennénk!

Köszönjük Skultéty Csaba.

Balassa Zoltán

Rendelje meg
a Kassai Figyelőt!

Számlánkra: 6544589/5200 postautalványon befizetett évi 18 Euróért, házhoz kapja a Felvidék keleti régiójának közéleti és kulturális havilapját.
Megrendelésével támogatja Kassa és környéke egyetlen magyar nyelvű sajtótermékét.